

ارزیابی تأثیر طرح‌های منابع طبیعی بر معیشت بهره‌برداران ساردوئیه شهرستان جیرفت

- ❖ حمید رضا سعیدی گراغانی؛ دانش‌آموخته دکتری مرتعداری، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران
- ❖ حسین ارزانی*؛ استاد دانشکده منابع طبیعی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، ایران
- ❖ حسین آذر نیوند؛ استاد دانشکده منابع طبیعی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، ایران
- ❖ مهدی قربانی؛ دانشیار دانشکده منابع طبیعی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران

چکیده

نگرش مردم نسبت به تأثیر پروژه‌های مدیریت منابع طبیعی بر معیشت آنها می‌تواند در پایداری این پروژه‌ها نقش بسزایی داشته باشد. این مقاله با هدف کلی بررسی نگرش بهره‌برداران نسبت به تأثیر طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری بر سرمایه‌های معیشت پایدار خانوارهای عشایری در منطقه ساردوئیه شهرستان جیرفت انجام گرفته است. در این راستا پنج سامان عرفی که طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری در آنها انجام شده انتخاب شدند. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده بوده و تعداد نمونه نیز با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۴۸ بهره‌بردار تعیین شد. داده‌ها از طریق گروه‌های متمرکز و مصاحبه‌های ساختار یافته از طریق پرسشنامه‌ای که روایی و پایایی آن در حد قابل قبولی بدست آمده بود، جمع‌آوری شدند. فرم‌ها و پرسشنامه‌های تکمیل شده پس از بازبینی اولیه و بررسی دقت و صحت اطلاعات آماده تجزیه و تحلیل شد. برای پردازش و استخراج داده‌های کمی و کیفی از نرم‌افزار SPSS18 و با بکارگیری روش‌های آماری متناسب با سطح سنجش متغیرها استفاده گردید. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد بین عوامل سرمایه طبیعی-اکولوژیکی، انسانی-فنی و اجتماعی با معیشت پایدار بهره‌برداران رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه توأم نیز نشان داد که مجموعاً ۸۳ درصد از واریانس معیشت پایدار بهره‌برداران توسط سه متغیر سرمایه طبیعی و اکولوژیکی، سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی و فنی تعیین می‌شود. همچنین یافته‌های این مطالعه نشان داد که از میان شاخص‌های سه عامل مؤثر بر معیشت پایدار بهره‌برداران بیشترین ضریب رگرسیونی استاندارد مربوط به شاخص سرمایه طبیعی و اکولوژیکی است.

کلمات کلیدی: معیشت عشایر، طرح‌های مرتعداری، عشایر ساردوئیه، جیرفت

۱. مقدمه

یکی از مشکلات کشورهای جهان سوم، به ویژه در مناطق روستایی و عشایری، وابستگی زیاد مردم محلی به بهره برداری از منابع طبیعی است که باعث وارد آمدن فشار بیش از حد و در نهایت تخریب سریع این منابع می‌گردد [۱۳]. در مرتعداری و آبخیزداری ضمن حفظ منابع گیاه، آب و خاک، باید نقش کلیدی جوامع محلی نیز در نظر گرفته شود [۷]. به نظر می‌رسد که عدم موفقیت بسیاری از طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری، نادیده گرفتن نقش مردم و مسائل اجتماعی و اقتصادی مربوط به آنان می‌باشد [۳ و ۱۸]. در این تجارب ناموفق، از مردم روستایی و عشایری وابسته به منابع طبیعی به عنوان عاملان تخریب منابع طبیعی یاد شده است و آنها به عنوان کنشگران اجتماعی فعال در توسعه یعنی کسانی که بتوانند دیدگاه‌های خود را اعلام نموده و با دانشی که دارند در مدیریت منابع طبیعی سهیم باشند، نمی‌شناسند [۱۰].

به منظور حفاظت آب و خاک و پوشش گیاهی مراتع همچنین بهره‌برداری بهینه از مراتع، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور به مدت حدود نیم قرن به تهیه و اجرای طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری پرداخته است [۹]. ساخت هر نوع تاسیساتی در یک منطقه ممکن است با ابعاد اجتماعی و اقتصادی افراد ساکن در آن منطقه تلاقی پیدا نماید که در این صورت توسعه و نگهداری سازه‌ها با مشکل مواجه خواهد شد. برعکس ممکن است مدیریت و جهت‌دهی مثبت ابعاد اجتماعی و فرهنگی مختلف حاکم بر یک منطقه، بتوان ساخت تاسیسات را تسهیل نمود [۱۱]. به هر حال مشخص نمودن نوع تغییرات و عوامل دخیل در آنها و پیامدهای برخاسته از آنها می‌تواند در مدیریت بهتر برنامه‌های اجرا شده و در نتیجه کاهش اثرات منفی ناشی از آنها و در نهایت اجرای موفق و پایدارسازی طرح‌ها تأثیر بسزایی داشته باشد [۶]. در این میان، طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری به لحاظ پیچیدگی‌های خاص اجتماعی و اقتصادی در خصوص محل اجرای طرح‌ها دارای اهمیت بیشتری می‌باشند

[۱۴]. در این زمینه، تجارب بدست آمده در مناطق مختلف دنیا حاکی از آن است که اجرای طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری در دستیابی به اهدافشان موفق بوده‌اند، هرچند، دامنه این اثرات بسیار متنوع و گسترده بوده است [۱۵ و ۱۶].

در تحقیقی تحت عنوان بررسی اثر اجرای طرح‌های آبخیزداری در حوزه آبخیز خمارک استان زنجان بیان شده است که نتایج حاصل از اجرای طرح‌های آبخیزداری به چهار عامل محیط زیستی، اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی مربوط می‌شود [۱۷]. در مطالعات مشابهی به صورت جداگانه در ایران و تیوپ، محققین به بررسی اثرات طرح‌ها و مدیریت آبخیزداری روی پوشش گیاهی و کاربری اراضی پرداخته‌اند. نتایج آنها نشان می‌دهد که فعالیت‌های آبخیزداری با افزایش بازدهی منابع آبی تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر افزایش سطح زیر کشت زمین‌های کشاورزی داشته است بنحوی که مساحت این اراضی را تا حدود زیادی (بین ۲۰ تا ۸۰ درصد) افزایش داده است. آنها همچنین کاهش فرسایش خاک، افزایش رطوبت خاک و بهبود و استحکام ساختار خاک را از دیگر اثرات طرح‌های آبخیزداری می‌دانند [۲۰ و ۱]. در تحقیق دیگری تحت عنوان بررسی اثر عوامل اجتماعی مؤثر بر طرح‌های مرتعداری در منطقه سمیرم بیان شده است که طرح‌های مرتعداری تأثیر مثبتی بر مراتع داشته‌اند اما با اجرای این طرح‌ها در مراتع با تعداد کمتر از ۵ بهره‌بردار، مساحت‌های بیشتر از ۸۰۰ هکتار و با بهره‌بردار عشایری اثربخشی طرح‌ها افزایش می‌یابد [۵]. همچنین در مطالعه‌ای تحت عنوان ارزیابی طرح‌های مرتعداری از جنبه فنی و اکولوژیک در مراتع منطقه سمیرم استان اصفهان بیان شده است که در این منطقه در اکثر موارد شیوه مدیریت و اقدامات اصلاحی و احیایی پیشنهاد شده در طرح‌های مرتعداری، منطبق با شیوه صحیح مبتنی بر وضعیت مرتع بوده است. همچنین با مقایسه دو مدیریت در قالب مدل تجزیه کواریانس چند عاملی نشان داده شده است که اثر مدیریت و دو عامل

راین، از جنوب به شهرستان جیرفت، از شرق به شهرستان بم و از غرب به شهر رابر منتهی می‌شود. متوسط شیب منطقه ۱۸ درصد، حداکثر ارتفاع ۳۲۰۰ متر و حداقل ارتفاع ۱۴۳۰ متر از سطح دریا است. حداکثر درجه حرارت در گرمترین ماه سال (مرداد) ۲۳ درجه سانتیگراد و حداقل درجه حرارت در سردترین ماه سال (دی) ۷- درجه سانتیگراد با اقلیمی سرد و خشک است [۴]. مراتع مورد بررسی شامل پنج سامان عرفی باب گرگی و سنگروئیه، چکرچمن و زاچوئیه، فراش، خون مرغزار و دره بیکن دلفارد است. تمامی پنج مرتعی که جهت بررسی در این پژوهش انتخاب گردیدند دارای طرح و پروژه منابع طبیعی (این طرح‌ها عموماً از دوازده سال پیش آغاز شده‌اند) می‌باشند. مبنای انتخاب سامان‌های عرفی، انجام فعالیت‌های مرتعداری و آبخیزداری در منطقه است. پروژه‌های مرتعداری و آبخیزداری به دو شکل مکانیکی و بیولوژیکی در منطقه انجام شده‌اند. از فعالیت‌های مکانیکی انجام شده می‌توان به ایجاد بندهای خشکه چین و بندهای سنگی سیمانی توسط اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری جنوب استان کرمان و همچنین گلم‌های (چیزی شبیه به بندهای سنگی) ساخته شده توسط اهالی منطقه که بصورت سنتی ساخته می‌شوند اشاره کرد. همچنین از فعالیت‌های بیولوژیک اجرا شده در مراتع تخریب شده (با وضعیت فقیر) منطقه می‌توان به طرح قرق مراتع اشاره کرد. از دیگر برنامه‌های انجام شده توسط دستگاه‌های دولتی می‌توان به دادن تسهیلات بانکی و اجرای برنامه‌های ترویجی و آموزشی برای گله‌داران منطقه اشاره کرد. همچنین در این منطقه زمان ورود و خروج دام و تعداد واحد دامی مجاز جهت جلوگیری از چرای زود هنگام و مفرط دام پیش بینی شده است. عشایر منطقه کوچرو بوده و زمان ورود به مراتع ییلاقی منطقه ۲۰ اردیبهشت ماه می‌باشد و زمان خروج دام ۲۰ مرداد هر سال است. مدت زمان استفاده از مراتع ییلاقی منطقه ۹۰ روز می‌باشد.

تعداد بهره بردار و مساحت سامان بر پوشش گیاهی معنی‌دار است [۲].

در تحقیقی بر نقش مردم محلی در مدیریت موفق مناطق تحت پوشش طرح‌های منابع طبیعی تأکید شده است و بیان می‌گردد در این زمینه شناخت افراد در مورد نقش حیاتی مشارکت و پشتیبانی مردم محلی در مدیریت پایدار منابع طبیعی رو به افزایش است [۱۹]. برای افزودن بر میزان مشارکت مرتعدار در طرح‌های مرتعداری آگاهی از اصول صحیح بهره برداری از مرتع، استفاده از نظر مرتعدار در تهیه طرح و میزان تماس با کارشناس مرتع نقش مثبتی بر میزان مشارکت مرتعداران خواهد داشت [۲]. در مطالعه دیگری تحت عنوان بررسی تأثیر اجرای طرح‌های مرتعداری بر کارایی مراتع بیان شده است که طرح‌های مرتعداری باعث افزایش تولید سامان‌های عرفی تا حدود دو برابر نسبت به قبل از واگذاری می‌شود. همچنین با بررسی عوامل مؤثر بر عدم کارایی فنی طرح‌های مرتعداری نیز نشان داده شده است که متغیرهای دریافت وام، وسعت مرتع، تعداد ساعات آموزش و مدت زمان اجرای طرح تأثیر مثبت و متغیر تعداد بهره‌بردار تأثیر منفی بر روی کارایی فنی مرتعداران دارند [۱۲]. با توجه به اهمیت طرح‌های منابع طبیعی از یک سو و اثرات گسترده ناشی از انجام این طرح‌ها در مناطق عشایری، تحقیق حاضر با هدف شناسایی و تحلیل اثر اجرای طرح‌های منابع طبیعی بر معیشت پایدار عشایر در منطقه ساردوئیه شهرستان جیرفت صورت پذیرفت.

۲. روش شناسی

۲.۱. معرفی منطقه و پروژه‌های انجام شده

مراتع ساردوئیه با مساحتی بالغ بر ۲۹۳۵۶ هکتار در شمال شهرستان جیرفت در استان کرمان قرار گرفته‌اند. این مراتع بین طول شرقی ۵۷ درجه و ۱۸ دقیقه الی ۵۷ درجه و ۲۱ دقیقه و عرض شمالی ۲۹ درجه و ۱۳ دقیقه الی ۲۹ درجه و ۱۴ دقیقه واقع شده‌اند و از شمال به شهر

۲.۲. روش مطالعه

جامعه آماری این تحقیق بهره‌برداران مرتع ساردوئیه شهرستان جیرفت می‌باشند. این منطقه دارای پنج سامان عرفی بوده که بهره‌برداران آن به دو شیوه مشاعی و افزاری از این مرتع بهره‌برداری می‌کنند. تعداد کل بهره‌برداران منطقه ۵۵ نفر است که از این بین با استفاده از جدول کرجسی و مورگان [۱۱] تعداد ۴۸ نفر بهره‌بردار با روش تصادفی به عنوان نمونه انتخاب گردید. در این تحقیق مرتعدار یا بهره‌بردار شخصی است که عرفاً سابقه مرتعداری یا بهره‌برداری از مرتع را دارد و ذیحق بودن آن داشتن پروانه چرا یا طرح مرتعداری در آن سامان عرفی است.

داده‌ها در پرسشنامه بصورت کمی یا کیفی با مقیاس رتبه‌ای و بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد و خیلی زیاد) مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته‌اند. جهت تعیین اعتبار یا روایی محتوای سؤالات پرسشنامه این تحقیق از روش معتبر سازی محتوا و با مراجعه به کارشناسان، متخصصین و استادان مجرب و آگاه انجام گرفت. در این مرحله تعدادی سؤال پس از گنجاندن نظرات و پیشنهادات آنها حذف یا اضافه شد. روش نمونه‌گیری مورد استفاده در این تحقیق، روش نمونه‌گیری تصادفی ساده است. پس از تعیین حجم نمونه (۴۸ بهره‌بردار) از بین کل جامعه آماری (۵۵ بهره‌بردار) از طریق پرسشنامه، مصاحبه حضوری و عملیات میدانی، مطالعات مقدماتی در منطقه صورت پذیرفت. پس از تکمیل پرسشنامه از طریق مصاحبه حضوری در مناطق مورد بررسی، جهت استخراج اطلاعات تمامی پرسشنامه‌ها کدگذاری شدند. متغیر وابسته در این تحقیق معیشت پایدار بهره‌برداران می‌باشد که برای هر پنج سامان عرفی مورد مطالعه اندازه‌گیری شد. شاخص‌های در نظر گرفته شده برای سنجش این متغیر شش گویه بوده که میزان ضریب آلفای کرونباخ برای این شاخص‌ها $\alpha = 0.92$ بدست آمد. مقدار این ضریب (آلفای کرونباخ) نشان دهنده میزان هماهنگی، انسجام و هم‌مسیر بودن شاخص‌های مورد نظر در این تحقیق است. متغیرهای

مستقل این تحقیق عوامل سرمایه طبیعی و اکولوژیکی (شامل هشت شاخص)، انسانی و فنی (شامل هفت شاخص) و اجتماعی (شامل هشت شاخص) می‌باشند که تأثیر هر کدام از آنها بر روی معیشت پایدار بهره‌برداران اندازه‌گیری و ارزیابی گردید. در این تحقیق میزان ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرهای سرمایه طبیعی و اکولوژیکی، انسانی و فنی و اجتماعی به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۷۹ و ۰/۸۸ بدست آمد.

۲.۳. تجزیه و تحلیل داده‌ها

فرم‌ها و پرسشنامه‌های تکمیل شده پس از بازبینی اولیه و بررسی دقت و صحت اطلاعات آماده تجزیه و تحلیل شد. برای پردازش و استخراج داده‌های کمی و کیفی از نرم‌افزار SPSS18 و با بکارگیری روش‌های آماری متناسب با سطح سنجش متغیرهایی که در ادامه آمده است، استفاده گردید. در بخش آمار توصیفی به منظور بیان ویژگی‌های فردی پاسخگویان و شرایط عمومی سامان‌های عرفی، از آمارهایی همچون فراوانی، درصد، درصد تجمعی و میانگین استفاده شده است. برای اولویت بندی گویه‌های هر یک از شاخص‌های تأثیرگذار بر معیشت پایدار بهره‌برداران، فراوانی، میانگین و انحراف معیار آنها با استفاده از نرم‌افزار SPSS18 محاسبه شد. برای تعیین همبستگی بین ویژگی‌های فردی پاسخگویان مانند سابقه بهره‌برداری و سواد با مجموع گویه‌های معیشت بهره‌برداران از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. جهت تعیین سهم هر یک از عوامل مؤثر بر معیشت پایدار بهره‌برداران از آزمون رگرسیون چندگانه توأم (Enter) استفاده شد [۸]. معادله رگرسیون چندگانه توأم به صورت رابطه [۱] است:

$$\hat{Y} = a + b_1 x_1 + b_2 x_2 + b_3 x_3 + \dots + b_n x_n \quad (1)$$

در این فرمول \hat{Y} : مقدار پیش بینی شده متغیر Y (متغیر وابسته)، a : مقدار ثابت یا عرض از مبدأ نقطه تقاطع خط رگرسیون با محور Y ، b : ضریب رگرسیون یا شیب منحنی و x : مقادیر متغیرهای مستقل می‌باشند.

۳. نتایج

۳.۱. شیوه بهره‌برداری مراتع

نتایج حاصل از بررسی طرح‌های مرتع‌داری و مطالعات صحرائی نشان می‌دهد حدود ۸۳ درصد بهره‌برداران مورد

مطالعه از نظر نوع حقوق عرفی به صورت مشاعی در مراتع فعالیت دارند و تنها حدود ۱۷ درصد بهره‌برداران به صورت افرازی از مراتع بهره‌برداری می‌کنند. در جدول (۱) به تفکیک توزیع فراوانی انواع شیوه‌های بهره‌برداری، تعداد بهره‌بردار و درصد آنها بیان شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی انواع شیوه‌های بهره‌برداری و تعداد بهره‌بردار

شیوه بهره‌برداری	تعداد بهره‌بردار	درصد	درصد تجمعی
مشاعی	۴۰	۸۳/۳	۸۳/۳
افرازی	۸	۱۶/۶	۱۰۰
جمع	۴۸	۱۰۰	-

۳.۲. سواد و سابقه بهره‌برداری

نتایج حاصل از نظرات بهره‌برداران نشان می‌دهد که ۴۳/۷ درصد از بهره‌برداران نمونه‌گیری شده با بیشترین فراوانی بی‌سواد بوده و ۲۵ درصد در سطح کم‌سواد، ۱۰/۴ درصد بهره‌برداران دوره راهنمایی بوده، ۱۴/۶ درصد آنها دارای تحصیلات متوسطه و ۶/۲ درصد بهره‌برداران منطقه دیپلم و بالاتر هستند (جدول ۲). همچنین نتایج حاصل از

نظرات بهره‌برداران در باره سابقه دامداری نشان می‌دهد که ۱۲/۵ درصد از بهره‌برداران کمتر از ۱۵ سال سابقه دامداری و بهره‌برداری از مراتع داشته‌اند، ۱۲/۵ درصد بهره‌برداران ۱۵-۲۵ سال، ۲۷/۱ درصد آنها بین ۲۶-۳۵ سال، ۳۵/۴ درصد بهره‌برداران بین ۳۶-۴۵ سال سابقه بهره‌برداری و تنها ۱۲/۵ درصد هم بیشتر از ۴۵ سال سابقه دامداری و بهره‌برداری از مراتع داشته‌اند (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان سواد و سابقه بهره‌برداری

متغیرها	طبقه‌بندی	تعداد بهره‌برداران	درصد	درصد تجمعی
میزان سواد	بی سواد	۲۱	۴۳/۷۵	۴۳/۷۵
	ابتدایی (کم سواد)	۱۲	۲۵	۶۸/۷۵
	راهنمایی	۵	۱۰/۴۱	۷۹/۱۶
	متوسطه	۷	۱۴/۵۸	۹۳/۷۴
	دیپلم و بالاتر	۳	۶/۲۵	۱۰۰
سابقه دامداری (سال)	کمتر از ۱۵ سال	۶	۱۲/۵	۱۲/۵
	۱۵-۲۵	۶	۱۲/۵	۲۵
	۲۶-۳۵	۱۳	۲۷/۰۸	۵۲/۰۸
	۳۶-۴۵	۱۷	۳۵/۴۱	۸۷/۵
	بیشتر از ۴۵	۶	۱۲/۵	۱۰۰

۳.۳. میزان درآمد خالص سالیانه بهره‌برداران

در این بخش درآمد خالص بهره‌برداران حاصل از دامداری، کشاورزی و... آورده شده است. نتایج حاصل از

نظرات بهره‌برداران نشان می‌دهد که ۱۶/۶۶ درصد بهره‌برداران درآمد سالانه کمتر از ۸ میلیون تومان دارند، ۱۰/۴۱ درصد آنها میزان درآمدی بین ۸-۱۰ میلیون

میلیون تومان است. این میزان درآمد در زمان مصاحبه و تکمیل پرسشنامه با در نظر گرفتن از اطلاعات بهره‌برداران مانند فروش دام، مواد لبنی، محصولات فرعی مرتع، صنایع دستی و... برآورد شده است (جدول ۳).

تومان، ۲۵ درصد بهره‌برداران درآمد بین ۱۱-۱۳ میلیون تومان، ۱۸/۷۵ درصد بهره‌برداران درآمدی بین ۱۴-۱۶ میلیون تومان و ۲۹/۱۶ درصد بهره‌برداران درآمد بیشتر از ۱۶ میلیون تومان درآمد دارند. میانگین درآمد سالانه ۱۲

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس میزان درآمد سالانه

میزان درآمد (میلیون تومان)	تعداد بهره‌برداران	درصد	درصد تجمعی
کمتر از ۸ میلیون	۸	۱۶/۶۶	۱۶/۶۶
۸-۱۰	۵	۱۰/۴۱	۲۷/۰۷
۱۱-۱۳	۱۲	۲۵	۵۲/۰۲
۱۴-۱۶	۹	۱۸/۷۵	۷۰/۷۷
بیشتر از ۱۶	۱۴	۲۹/۱۶	۱۰۰
مجموع	۴۸	۱۰۰	-

۳.۶. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر معیشت پایدار

بهره‌برداران

با اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر معیشت پایدار بهره‌برداران مشخص شد که سه عامل افزایش سطح درآمد فعالیت‌های دامداری با میانگین ۳/۳۹، افزایش توانایی مالی بهره‌برداران برای توسعه دامداری با میانگین ۳/۰۲ و میزان تأمین نهاده‌های مورد نیاز (بذر، کود و ...) از طریق دولت با میانگین ۲/۷ دارای بیشترین رتبه و سه عامل افزایش سطح درآمد فعالیت‌های کشاورزی با میانگین ۱/۵۲، افزایش سطح درآمدهای حاصل از اکوتوریسم در منطقه با میانگین ۲/۰۱ و افزایش میزان اشتغال با میانگین ۲/۷۳ دارای کمترین رتبه می‌باشند (جدول ۴).

۳.۴. میزان همبستگی بین سابقه بهره‌برداری با

شاخص‌های معیشت پایدار

نتایج همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که میان طبقات مختلف سابقه بهره‌برداری با مجموع شاخص‌های معیشت پایدار رابطه معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد ($r_s = +0/45$ و $p \leq 0/001$).

۳.۵. میزان همبستگی بین سواد با شاخص‌های

معیشت پایدار

با توجه به نتیجه آزمون همبستگی اسپیرمن، رابطه معنی‌داری بین سواد با مجموع شاخص‌های معیشت پایدار در منطقه مورد مطالعه وجود ندارد.

جدول ۴. فراوانی نسبی، میانگین رتبه‌ای و اولویت شاخص‌های معیشت پایدار بهره‌برداران

اولویت	فراوانی نسبی					متغیر
	میانگین رتبه‌ای	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	
۱	۳/۳۹	۱۸/۸	۲۵	۳۳/۳	۲۲/۹	۰
۷	۱/۵۲	۰	۰	۱۲/۵	۲۷/۱	۶۰/۴
۶	۱/۵۴	۲/۱	۲/۱	۱۰/۴	۱۸/۸	۶۶/۷
۴	۲/۱۲	۶/۲	۶/۲	۱۸/۸	۳۱/۲	۳۷/۵
۲	۳/۰۲	۱۴/۶	۱۸/۸	۲۲/۹	۴۱/۷	۲/۱
۵	۲/۱	۲/۱	۶/۲	۳۱/۲	۲۰/۸	۳۹/۶
۳	۲/۷	۲/۱	۲۵	۳۳/۳	۲۰/۸	۱۸/۸

مقیاس امتیازبندی: (۱) خیلی کم، (۲) کم، (۳) متوسط، (۴) زیاد و (۵) خیلی زیاد

۳.۷. اولویت‌بندی شاخص‌ها

در جدول (۵) توزیع فراوانی اولویت نگرش بهره‌برداران نسبت به عوامل سرمایه طبیعی و اکولوژیکی مؤثر بر معیشت پایدار بهره‌برداران نشان داده شده است. یافته‌های جدول نشان می‌دهد به ترتیب سه شاخص افزایش و بهبود تنوع گونه‌های گیاهی، بهبود پوشش گیاهی مراتع از نظر کیفیت و بهبود پوشش گیاهی مراتع از نظر کمیت (تولید علوفه) دارای بیشترین و سه شاخص کاهش فرسایش خاک مراتع، میزان تغییر سطح مراتع و بهبود حاصلخیزی خاک مراتع دارای کمترین میانگین رتبه‌ای می‌باشند. شاخص میزان استفاده از خدمات آموزشی و ترویجی در ارتباط با نحوه مدیریت مرتع (۳/۱)، دارای بیشترین میانگین رتبه‌ای و میزان توجه به دانش بومی بهره‌برداران در برنامه‌ریزی‌ها

(۲/۱۴) دارای کمترین میانگین رتبه‌ای عوامل سرمایه انسانی و فنی مؤثر بر معیشت پایدار بهره‌برداران هستند. همچنین نتایج حاصل از دیدگاه بهره‌برداران نشان داد سه شاخص استفاده از نیروی کار بومی برای اجرای برنامه‌ها و طرح‌های منابع طبیعی، میزان مشارکت و همکاری بین بهره‌برداران و میزان مشارکت بهره‌برداران با سازمان‌های دولتی به‌ترتیب با میانگین ۳/۱، ۲/۵۲ و ۲/۵ دارای بیشترین رتبه و سه گویه بهبود اعتماد بهره‌برداران به سازمان‌های دولتی، بهبود اعتماد بهره‌برداران به یکدیگر و نقش اجرای طرح‌های منابع طبیعی در ثبات شغل دامداری به ترتیب با میانگین ۱/۳۷، ۱/۳۹ و ۱/۹۷ دارای کمترین رتبه سرمایه اجتماعی مؤثر بر معیشت پایدار بهره‌برداران را دارا می‌باشند (جدول ۵).

جدول ۵. فراوانی نسبی و میانگین رتبه‌ای شاخص‌های سرمایه طبیعی و اکولوژیکی، سرمایه انسانی و فنی و سرمایه اجتماعی

انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	فراوانی نسبی				متغیر	شخص‌ها (گویه‌ها)
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم		
۰/۹۸	۱/۹۱	۰	۴/۲	۳۱/۲	۱۶/۷	۴۷/۹	افزایش بازدهی مراتع
۱/۲۱	۳/۷۵	۲۸/۱	۳۷/۵	۱۴/۶	۱۶/۷	۲/۱	بهبود پوشش گیاهی مراتع از نظر کیفیت
۱/۳۹	۳/۲۹	۱۶/۶	۳۳/۳	۲۵	۱۲/۵	۱۲/۵	بهبود پوشش گیاهی مراتع از نظر کمیت (تولید علوفه)
۰/۷۸	۴/۰۲	۲۷/۱	۵۲/۱	۱۶/۷	۴/۲	۰	افزایش و بهبود تنوع گونه‌های گیاهی
۱/۰۳	۲/۷	۲/۱	۱۸/۸	۸/۳	۴۱/۷	۲۹/۲	بهبود حاصلخیزی خاک مراتع
۰/۶۹	۱/۸۳	۰	۰	۱۶/۷	۵۰	۳۳/۳	کاهش فرسایش خاک مراتع
۱/۳۶	۳/۱۲	۱۰/۴	۴۳/۸	۱۶/۷	۶/۲	۲۲/۹	بهبود کمیت و کیفیت آب‌های زیر زمینی (قنات، چشمه)
۱/۳۳	۲/۷۹	۱۴/۶	۱۸/۸	۱۴/۶	۳۵/۴	۱۶/۷	بهبود وضعیت مراتع
۰/۷۴	۲/۵۲	۰	۸/۳	۴۱/۷	۴۳/۸	۶/۲	افزایش سطح آگاهی نسبت به عملیات آبخیزداری
۰/۹۳	۲/۳۹	۰	۱۴/۶	۲۷/۱	۴۴/۷	۱۶/۷	افزایش میزان سطح آگاهی نسبت به اصلاح و احیا مراتع
۰/۷۱	۲/۵	۰	۱۰/۴	۳۱/۲	۵۶/۲	۲/۱	افزایش میزان سطح آگاهی از حفاظت منابع طبیعی
۰/۸۵	۲/۴۷	۰	۱۶/۷	۲۰/۸	۵۶/۲	۶/۲	میزان ورود تکنولوژی‌های جدید به منطقه
۰/۸	۳/۱	۰	۳۵/۴	۴۱/۷	۲۰/۸	۲/۱	میزان استفاده از خدمات آموزشی و ترویجی
۱/۱۱	۳/۰۶	۱۰/۴	۲۹/۲	۲۰/۸	۳۵/۴	۴/۲	رعایت تعداد دام مجاز
۰/۸۷	۲/۱۴	۰	۶/۲	۲۷/۱	۴۱/۷	۲۵	میزان توجه به دانش بومی بهره‌برداران در برنامه‌ریزی‌ها
۰/۶۷	۱/۳۹	۰	۰	۱۰/۴	۱۸/۸	۷۰/۸	بهبود اعتماد بهره‌برداران به یکدیگر
۰/۶۳	۱/۳۷	۰	۰	۸/۳	۲۰/۸	۷۰/۸	بهبود اعتماد بهره‌برداران به سازمان‌های دولتی
۰/۷۴	۲/۵۲	۰	۸/۳	۴۱/۷	۴۳/۸	۶/۲	میزان مشارکت و همکاری بین بهره‌برداران
۰/۷۱	۲/۵	۰	۱۰/۴	۳۱/۲	۵۶/۲	۲/۱	میزان مشارکت بهره‌برداران با سازمان‌های دولتی
۰/۸۵	۲/۴۷	۰	۱۶/۷	۲۰/۸	۵۶/۲	۶/۲	میزان استفاده از نظرات بهره‌برداران در برنامه‌ریزی و تدوین طرح‌ها
۰/۸	۳/۱	۰	۳۵/۴	۴۱/۷	۲۰/۸	۲/۱	استفاده از نیروی کار بومی برای اجرای طرح‌های منابع طبیعی
۰/۸۳	۲/۱۶	۰	۶/۲	۲۵	۴۷/۹	۲۰/۸	نقش اجرای طرح‌های منابع طبیعی در عدم فروپاشی تشکل‌های سنتی
۰/۸۶	۱/۹۷	۰	۸/۳	۱۰/۴	۵۲/۱	۲۹/۲	نقش اجرای طرح‌های منابع طبیعی در ثبات شغل دامداری

مقیاس امتیازبندی: (۱) خیلی کم، (۲) کم، (۳) متوسط، (۴) زیاد و (۵) خیلی زیاد

۳.۸. رابطه بین عوامل

سرمایه انسانی و فنی و سرمایه اجتماعی با مجموع شاخص‌های معیشت پایدار بهره برداران رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد (جدول ۶).

نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد بین مجموع شاخص‌های سه سرمایه طبیعی و اکولوژیکی،

جدول ۶. همبستگی بین عوامل با متغیر معیشت پایدار

متغیر	سطح معنی داری	r_s
همبستگی بین سرمایه طبیعی و اکولوژیکی با متغیر معیشت پایدار بهره‌برداران	۰/۰۴	۰/۲۶
همبستگی بین سرمایه انسانی و فنی با متغیر معیشت پایدار بهره‌برداران	۰/۰۵	۰/۲۱
همبستگی بین سرمایه اجتماعی با متغیر معیشت پایدار بهره‌برداران	۰/۰۳	۰/۳۱

۳.۹. تعیین سهم و اهمیت نسبی سه عامل مؤثر بر

معیشت پایدار

برای تعیین نوع و میزان سهم هر یک از عوامل مؤثر بر معیشت پایدار بهره‌برداران از تحلیل رگرسیون چندگانه توأم (Enter) استفاده شد. با توجه به نتایج مشخص گردید که هر سه عامل طبیعی و اکولوژیکی، انسانی و

فنی و اجتماعی بر معیشت پایدار دامداران مؤثر بوده به صورتی که میزان ضریب تعیین (R^2) ۸۳ درصد و با سطح اطمینان ۹۹ درصد برآورد شده است. همچنین در این تحلیل میزان ضریب همبستگی چندگانه (R) ۹۱ درصد می‌باشد (جدول ۷).

جدول ۷. بررسی ارتباط بین سه متغیر مؤثر بر معیشت پایدار به روش رگرسیون چندگانه

متغیر وابسته وارد شده به مدل	متغیرهای مستقل وارد شده به مدل	R	R^2	F	سطح معنی داری
معیشت پایدار	عوامل طبیعی و اکولوژیکی، انسانی و فنی، اجتماعی	۰/۹۱	۰/۸۳	۷۲/۳۴	۰/۰۰۱

بر اساس نقش و سهم هر یک از متغیرها بر معیشت پایدار بهره‌برداران می‌توان معادله رگرسیون را به شرح زیر ارائه داد:

$$\hat{Y} = 1/13 + 0/22 X_1 + 0/24 X_2 + 0/3 X_3$$

با توجه به جدول (۸) هر سه متغیر مستقل (طبیعی و اکولوژیکی، انسانی و فنی، اجتماعی) با سطح اطمینان ۹۹ درصد در پیش‌بینی متغیر وابسته (معیشت پایدار بهره‌برداران) تأثیر داشتند. در مورد اهمیت و نقش متغیرهای مستقل در پیش‌گویی متغیر وابسته از مقادیر

ضرایب رگرسیونی استاندارد (Beta) استفاده شد. با توجه به نتایج می‌توان قضاوت کرد که متغیر عوامل طبیعی و اکولوژیکی به مراتب سهم بیشتری در مقایسه با سایر متغیرها در پیش‌گویی متغیر وابسته (معیشت پایدار بهره‌برداران) داشته است. زیرا با توجه به برآورد ضریب رگرسیونی استاندارد با یک واحد افزایش شاخص‌های سرمایه طبیعی و اکولوژیکی احتمال بهبود وضعیت معیشت بهره‌برداران ۰/۳۷ واحد افزایش خواهد یافت. در حالی که یک واحد تغییر در شاخص‌های سرمایه انسانی و فنی و سرمایه اجتماعی باعث می‌شود وضعیت معیشت بهره‌برداران به ترتیب ۰/۲۹ و ۰/۳۴ واحد افزایش یابد.

جدول ۸. تعیین اهمیت نسبی متغیرها و میزان تأثیر آنها بر معیشت پایدار بهره‌برداران

متغیرهای وارد شده به مدل	ضرایب رگرسیونی (B)	ضرایب رگرسیونی استاندارد (Beta)	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری
مقدار ثابت	۱/۱۳	-	۱/۰۵	۱/۰۷	۰/۲۸
عوامل طبیعی و اکولوژیکی	۰/۲۲	۰/۳۷	۰/۰۵	۴/۰۶	۰/۰۰۱
عوامل انسانی و فنی	۰/۲۴	۰/۲۹	۰/۰۸	۲/۸۴	۰/۰۰۵
عوامل اجتماعی	۰/۳	۰/۳۴	۰/۰۸	۳/۷۱	۰/۰۰۱

۴. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد گرچه بهره‌برداران نمونه در این تحقیق دارای نظام‌های بهره‌برداری مختلفی بوده اما دارای سیستم‌های چرای مشابه هستند و از لحاظ ساختار اجتماعی مانند سن، سواد و سابقه بهره‌برداری نیز تا حدودی دارای خصوصیات مشابه بودند. همچنین به غیر از شرایط توپوگرافی مانند شیب، جهت و ارتفاع سامان‌های عرفی مورد مطالعه در این تحقیق از لحاظ خصوصیات محیطی مانند متوسط دما و متوسط بارندگی سالانه تا حدود زیادی مشابه هستند.

نتایج نشان داد نظام بهره‌برداری منطقه به دو شیوه مشاعی (۸۳ درصد) و افزازی (۱۷ درصد) بوده است. در حال حاضر در این مراتع تمایل به شیوه‌های بهره‌برداری گروهی بیشتر از انفرادی است. از آنجائیکه نوع حقوق عرفی نظام بهره‌برداری را تعیین می‌کند. به نظر می‌رسد نوع ساختار اجتماعی، محدودیت سطح مراتع و شرایط مناسب پوشش گیاهی زمینه بهره‌برداری گروهی را بیشتر فراهم نموده است، مطالعات تعدادی از پژوهشگران این بخش از یافته‌ها را تأیید می‌کند [۲، ۵، ۷ و ۱۸].

از مجموع تعداد ۴۸ بهره‌بردار مورد سنجش تعداد ۴۱ بهره‌بردار معادل ۴۳/۷۵ درصد بی‌سواد هستند. میزان تحصیلات عالی در منطقه بسیار کم بوده و تنها حدود ۶ درصد بهره‌برداران دارای تحصیلات تا مقطع دیپلم و یا بالاتر می‌باشند که نشان از این است افراد تحصیل کرده کمتر تمایل به شغل شبانی داشته و در سایر مشاغل فعالیت دارند. بطور کلی نتایج نشان می‌دهد بی‌سوادی یا

کم‌سوادی بهره‌برداران در منطقه مورد مطالعه با افزایش سن بالاتر بوده است در چنین شرایط به نظر می‌رسد همراه با بکارگیری از دانش بومی تمهیداتی جهت کاهش نرخ بی‌سوادی مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد تا زمینه مشارکت بیشتر جهت تحول مثبت اقتصادی و اجتماعی فراهم شود. این بخش از نتایج با مطالعاتی که بیان داشته‌اند سطح سواد و تحصیلات می‌تواند به عنوان یک عامل اجتماعی تأثیرگذار همراه با آگاهی و تجربه شغلی بر تصمیم دامداران در پذیرش نظرات کارشناسان و اجرای صحیح و علمی طرح‌های منابع طبیعی مؤثر باشد همسویی دارد [۶، ۷ و ۱۸]. نتایج همچنین نشان داد اکثر بهره‌برداران منطقه دارای سابقه بهره‌برداری طولانی می‌باشند که بیشتر به شیوه‌های سنتی و بومی از مراتع استفاده می‌کنند. بطور کلی میانگین سابقه بهره‌برداری دامداران منطقه حدود ۳۲ سال می‌باشد که این نتایج بیانگر تمایل کمتر جوانان منطقه به شغل شبانی است. دلیل آن را می‌توان مهاجرت بخاطر محدودیت امکانات آموزشی-رفاهی و درآمد پایین دانست.

نگرش مردم محلی نسبت به پروژه‌های مکانیکی و بیولوژیکی مختلف حفاظت از منابع طبیعی اجرا شده در منطقه نوعی ارزشیابی است که منعکس کننده رضایت بهره‌برداران از این پروژه‌ها بوده و تضمین کننده بقا و ادامه این پروژه‌هاست. با این وجود، این امر بستگی به آن داشته که تا چه حد این پروژه‌ها معیشت خانوارها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در منطقه مورد مطالعه، اجرای این پروژه‌ها اثرات مثبت و منفی قابل توجهی را بر سرمایه‌ها

یا دارایی‌های معیشت خانوارهای روستایی نشان می‌دهد. مهمترین اثرات مثبت این طرح‌ها را می‌توان به کاهش فرسایش خاک مراتع، بهبود منابع آب، افزایش حاصلخیزی و افزایش کمی و کیفی پوشش و حفظ تنوع گیاهی ذکر نمود. این یافته‌ها با دیدگاه‌های متخصصان منابع طبیعی که گرایش به سمت حفاظت از منابع طبیعی دارند هماهنگی نشان می‌دهد [۹، ۱۷ و ۱۳]. این پروژه‌ها آثار اجتماعی مثبتی همچون افزایش اعتماد، مشارکت و روابط بین مردم با یکدیگر و افزایش اعتماد به دولت، داشته‌اند. همچنین تعداد کمی از خانوارها درآمد آنها به واسطه فراهم شدن شرایط گردشگری در منطقه افزایش یافته است. با این وجود در این پروژه‌ها، ارتباط و مشارکت مردم محلی در برنامه ریزی‌های مدیریت منابع طبیعی ناشی از مداخله‌گری‌های دولتی و غیردولتی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

همچنین بالا بردن توان و ظرفیت‌های انسانی و فنی بویژه دانش و مهارت‌های خانوارها می‌تواند به بالابردن تأثیرات اقتصادی و معیشتی این پروژه‌ها کمک کند. این مستلزم بکارگیری ترویج و آموزش منابع طبیعی اثر بخش در جهت بالا بردن ظرفیت‌های انسانی و فنی خانوارهای دامداران است [۹].

نتایج آزمون همبستگی نشان داد که اگر چه میان طبقات مختلف سابقه بهره‌برداری با مجموع شاخص‌های معیشت پایدار رابطه معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد اما رابطه معنی‌داری بین سواد با مجموع شاخص‌های معیشت پایدار در منطقه مورد مطالعه وجود ندارد. این بخش از مطالعات نشان می‌دهد تجربه می‌تواند یک عامل مهم در گله‌داری و استفاده از فرصت‌ها برای بهبود شرایط اقتصادی خانوارها باشد. با توجه به مشاهدات صورت گرفته در منطقه به دلیل تحصیلات غیر مرتبط بهره‌برداران در زمینه مرتعداری، آبخیزداری و کشاورزی، به نظر می‌رسد سطح تحصیلات تأثیری بر شرایط اقتصادی و معیشتی گله‌داران نداشته است. نتایج حاصل از این پژوهش همچنین نشان می‌دهد بین شاخص‌های

سرمایه طبیعی و اکولوژیکی، سرمایه انسانی و فنی و سرمایه اجتماعی با متغیر معیشت پایدار بهره‌برداران ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد. تقویت مؤلفه‌های اجتماعی در بین بهره‌برداران بویژه در زمینه‌های، داشتن نگرش اصلاحی به مرتع و افزایش مشارکت دامداران زمینه همکاری متقابل بهره‌برداران و کارشناسان منابع طبیعی را بیشتر خواهد کرد و یکی از راهکارهای مهم و مؤثر در اجرای طرح‌های منابع طبیعی است. این بخش از نتایج با یافته‌های محققینی [۵ و ۱۳] که اظهار می‌دارند تقویت سرمایه اجتماعی در سطح سامان‌های عرفی یکی از عوامل مهمی است که با حفظ اصل سرمایه و تقویت حس مالکیت باعث جایگزینی مرتعداری بجای دامداری می‌شود و توجه به اصلاح و احیاء مراتع از طریق طرح‌های منابع طبیعی را افزایش می‌دهد، همسویی دارد. همچنین نتایج آزمون همبستگی نشان می‌دهد بین مجموع هشت شاخص سرمایه طبیعی و اکولوژیکی در پنج سامان عرفی مورد مطالعه با مجموع شاخص‌های معیشت پایدار رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن نشان داد از دیدگاه بهره‌برداران بین شاخص‌های عوامل انسانی و فنی با مجموع هفت شاخص معیشت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد چون اکثر محدوده‌های عرفی بصورت گروهی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد، انتخاب شاخص‌های فنی مناسب از جمله توجه به دانش بومی بهره‌برداران می‌تواند انگیزه اجرای صحیح طرح‌های منابع طبیعی را در بین بهره‌برداران تقویت نماید و باعث بهبود شرایط معیشتی آنها شود [۶]. همچنین اقدامات دیگری از جمله شناخت اصول مدیریتی و نظارت و ارزیابی مستمر بر اجرای طرح‌های منابع طبیعی تا حدود زیادی می‌تولند در اجرای صحیح این گونه طرح‌ها مؤثر باشد. این بخش از نتایج با مطالعاتی که آموزش، ترویج و نظارت را از عوامل مثبت بر روی کارایی فنی مرتعداران در اجرای صحیح طرح‌ها می‌دانند همخوانی دارد [۶ و ۱۲].

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه

می‌دهد. اگرچه شاید این عوامل تأثیر مستقیمی بر اقتصاد خانوارها در کوتاه مدت نداشته باشد، اما برای دستیابی به معیشتی پایدار در منطقه توجه به آنها لازم و ضروری به نظر می‌رسد. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت مدیریت پایدار مراتع باید در چارچوب ساختار نظام‌های بهره‌برداری و عوامل اکولوژیکی مورد ارزیابی قرار گیرد، در غیر این صورت نمی‌توان تضمین معیشت پایدار را که اهداف اصلی اجرای تمام طرح‌های اقتصادی اجتماعی است، انتظار داشت.

از بررسی تأثیر طرح‌های منابع طبیعی بر معیشت عشایر ساردوئیه شهرستان جیرفت پیشنهادات زیر بر اساس یافته‌ها و تحلیل‌ها ارائه می‌شود: متنوع کردن فعالیت‌های اقتصادی در مراتع جهت دستیابی بهره‌برداران به معیشت پایدار. از آنجائیکه بهره‌برداران از مراتع اکثراً از وضعیت اقتصادی خوب برخوردار نبوده و سرمایه‌گذاری در مرتع نیز دیربازده است، می‌بایستی جهت اجرای مفید طرح‌های منابع طبیعی و حفظ و احیای مراتع، تسهیلات اعتباری در اختیار آنها قرار داده شود. لازم است قبل از هر اقدامی در جهت تهیه طرح با گله‌داران هر سامان عرفی هماهنگی کامل به عمل آمده و از تجربیات آنان برای مطالعه، طراحی و اجرای پروژه‌های مختلف استفاده شود. توصیه می‌شود طرح‌های منابع طبیعی متناسب با الگوهای سازگار در هر منطقه انتخاب گردد. اجرای طرح‌های منابع طبیعی در منطقه نیازمند توجیه و آگاهی علمی و کاربردی است. قبل از اجرای هرگونه طرحی، برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی با اعمال سیاست‌های تشویقی ضرورت دارد.

توأم مجموعاً ۸۳ درصد از واریانس معیشت پایدار بهره‌برداران توسط سه متغیر سرمایه طبیعی و اکولوژیکی، سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی و فنی تعیین می‌شود. همچنین با توجه به برآورد ضریب رگرسیون استاندارد، نتایج نشان داد که مهمترین شاخص‌ها در پیشگویی میزان تمایل بهره‌برداران به اجرای صحیح طرح‌های مرتعداری به ترتیب سرمایه طبیعی و اکولوژیکی، سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی و فنی می‌باشند. به نظر می‌رسد از دید عشایر، پروژه‌های مدیریت منابع طبیعی بر معیشت خانوارهایشان تأثیرگذار بوده است. از نظر آنها تأثیر این پروژه‌ها بر افزایش سرمایه‌های طبیعی و اکولوژیکی بیشتر است که دلیل آن را می‌توان در بهبود کمی و کیفی علوفه و آب‌های زیر زمینی، بهبود وضعیت مراتع و کاهش فرسایش خاک که ارتباط مستقیم و تنگاتنگی با شرایط اقتصادی و معیشتی بهره‌برداران دارد جستجو کرد. بعد از سرمایه طبیعی و اکولوژیکی، توجه به سرمایه‌های اجتماعی نظیر اعتماد بهره‌برداران به یکدیگر و به سازمان‌های دولتی و مشارکت بهره‌برداران در تدوین، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های منابع طبیعی در رتبه بعدی قرار دارد. به نظر می‌رسد با ارتقاء وضعیت اقتصادی و معیشتی بهره‌برداران در سامان‌های عرفی انگیزه مشارکتی بهره‌برداران نیز در اجرای طرح‌های منابع طبیعی افزایش خواهد یافت و آنها را ترغیب به شرکت در کلاس‌های آموزشی و ترویجی خواهد نمود. این شرایط باعث می‌شود از دانش بومی مردم در مدیریت و حفظ منابع طبیعی بخوبی بهره‌گرفت [۹ و ۱۵]. سرمایه‌های انسانی و فنی، بویژه دانش و مهارت مردم در مورد حفاظت از منابع طبیعی و عملیات حفاظت از آب و خاک مکانیکی و بیولوژیکی نیز میل به تأثیر مثبت نشان

References

- [1] Alemayehu, F., Taha, N. and Nyssen, J. (2009). The impacts of watershed management on land use and land cover dynamics in Eastern Tigray (Ethiopia). *Journal of Resources, Conservation and Recycling*, 53(1): 192-198.

- [2] Arzani. H. Eftekhari. A. R. Dehdari. S. Borhani, M. and Kehani. R. (2012). *Evaluation of Range management plan effects on range condition and grazing capacity of rangelands of arid and semiarid areas, University of Tehran, Iran.* 243P.
- [3] Choghakhour, H. and Mahmodi, M.M. (2012). Strategies for the development of tribal communities in Khuzestan province. *Journal of Agricultural Economics and Development Research*. 43 (2): 637-646.
- [4] Consulting Engineers Arian Green Saman. (2013). *Range management plan of Khon Morghzar ranch in Sarduieh, Department of Natural Resources and Watershed south of the Kerman province, The Office technical rangeland Forests and Watershed Organization.*
- [5] Dehdari, S., (2012). *Effect of social factors affecting range management plans (Case study: Samirom)*. MSc thesis, Tehran University, Iran.
- [6] Forotani, b. (2014). *A comparison of the views of experts and ranchers to local communities in sustainable management of rangelands (case study: Bahar county rangelad of Hamadan province)*. MSc thesis, University of Agricultural Sciences and Natural Resources Sari, Iran.
- [7] Heydari, Gh. (2010). *Factors influencing the participation of pastoralists in implementation of range management projects (case study: In Baledeh summer rangeland, Mazandaran province)*. PhD thesis. University of Agricultural Sciences and Natural Resources Gorgan.
- [8] Kalantari, Kh. (2010). *Data Processing and analysis in social - economic research with use of SPSS software*. Nashr Sharif press, 388p.
- [9] Karami Dehkordi, A. and Ansari, A. (2012). The effect of range and watershed management projects on sustainable livelihoods of rural households in Zanjan county. *New agricultural technologies Journal*, 5(2): 107-136.
- [10] Karami Dehkordi, A. and Farokhi, P. (2009). Sustainable management and learning needs of rural catchment areas: A case study in the watershed crest, *Proceedings of the First National Conference on sustainable rural development*. Razi University of Kermanshah. pp 156-161.
- [11] Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities, *Educational and Psychological Measurement*, 30: 607-610.
- [12] Mazhari, M. and Khaksarastaneh, H. (2009). The effect on efficiency rangeland management projects (A Case Study of Khorasan Razavi province). *Journal of Agricultural Economics and Development (Agricultural Science and Technology)*, 23 (2): 12-20.
- [13] Moshiri, S.R. (2011). *Geographic nomadic*. Payam Noor University Press, 227 p.
- [14] Palanisami, K. and Kumar, D. (2009). Impacts of watershed development programs: experiences and evidences from Tamil Nadu. *Journal of Agricultural Economics Research Review*, 22(1): 387-396.
- [15] Palanisami, K., Vidyavathi, A. and Ranganathan, C. (2008). Wells for welfare or ill fare: Cost of groundwater depletion in Coimbatore, Tamil Nadu and India. *Journal of Water Policy*, 10(4): 391-407.
- [16] Quinn, CH., Huby, M., Kiwasilla, H. and Lovett, J.C. (2007). Design principle and common pool resource management: An institutional approach to evaluating community management in semi-arid Tanzania. *Journal of Environmental Management*, 84:100-113.
- [17] Rezaei, R., Soleimanpour, M.R., Mehrdost, Kh. and Vedadi, E. (2011). Effect of Watershed Plans Implement in Khomarak Basin of Zanjan Province, *Journal of watershed management*, 2(4): 1-15.
- [18] Saeedi Goraghani, H.R. (2011). *Assessment of Competition Impacts in Utilization on Range Condition (Case Study: Damavand Summer Rangeland in Amol County)*. MSc thesis, University of Agricultural Sciences and Natural Resources Sari, Iran.
- [19] Tomicevic, J., Shannon, M.A. and Milovanovic, M. (2013). Socio-economic impacts on the attitudes towards conservation of natural resources: Case study from Serbia. *Forest policy and Economics Journal*, 12(3), 157-162.
- [20] Yazdani, M., Jalalian, H. and Perry Zangane, A.A. (2009). Investigation the Effects of socio - economic and environmental resource management plans. *Journal of Geography*, 7 (20 and 21): 81-96.